

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю № 158-р від 24.05.2005 р.

4. *Бідуха М.Т., Микитенко Т.В.* Фінансовий контроль: теорія. Ревізія, аудит: Підручник. — К., 2005. — 888 с.

5. *Бутинець Ф.Ф.* Господарський контроль, проблеми теорії та практики // Вісник ЖДГУ— 004 «Право України». — 2005. — № 10. — С. 83—86.

6. *Клименко А.* Форми фінансового контролю: поняття і зміст // Право України. — 2005. — № 10. — С. 44 — 46.

7. *Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В.* Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності : Навч. пос. — К.: ЦУЛ, 2003. — 311 с.

8. *Павлюк В.В., Сердюк В.М., Анаєв Ш.М.* — Контроль і ревізії: Навч. пос. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 196 с.

9. *Плескач В.П., Жадько К.С.* Фінансовий контроль у контексті трансформаційних процесів економіки // Фінанси України. — 2009. — № 6. — С. 85—93.

10. *Романів Е.М., Хом'як Р.П., Мороз А.С., Озеран В.О.* Контроль і ревізія. — Львів, 2004. — 328 с.

11. *Сопко В.В., Завгородній В.П.* Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — К., 2004.

12. *Сук П.К., Сук П. Л.* Контроль і ревізія. — К., 2006. — 275 с.

13. *Усач Б.Ф.* Контроль і ревізія: Підручник / Богдан Федорович Усач; 7-ме вид., перероб. і доп. — К.: Знання — Пресс, 2008. — 263 с.

14. *Шпитко В.* Контролінг. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. — 136 с.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2010 р.

УДК 65.012.123

С. В. Калабухова,

канд. екон. наук, доцент, заст. зав. кафедри
обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У статті розглядаються основні концептуальні підходи до розуміння природи аналізу та аналітики управління підприємницькою діяльністю. Запропоновано новий підхід до формування системи аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання, що поєднує в собі методологічний, організаційний, інформаційно-технологічний та кадровий аспекти.

Ключові слова: підприємницька діяльність, аналіз, аналітика, аналітичне забезпечення управління, аналітична діяльність

В статье рассматриваются основные концептуальные подходы к пониманию природы анализа и аналитики управления предпринимательской деятельностью. Предложен новый подход к формированию системы аналитического обеспечения управления субъектами хозяйствования, который объединяет в себе методологический, организационный, информационно-технологический и кадровый аспекты.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, анализ, аналитика, аналитическое обеспечение управления, аналитическая деятельность

In the article the basic conceptual going near understanding of nature of analysis and analytics of management entrepreneurial activity is examined. The new going near forming of the system of the analytical providing of management subjects is offered, which unites methodological, organizational, informative-technological and skilled aspects.

Keywords: entrepreneurial activity, analysis, analytics, analytical providing of management, analytical activity

Інформаційно-аналітичні структури на підприємствах повинні забезпечувати можливість одержання регулярної аналітичної й оглядової інформації з найважливіших аспектів зовнішнього і внутрішнього управлінського середовища; підготовки аналітичних і прогнозних матеріалів з актуальних проблем стану й розвитку управлінського об'єкта; розробки ситуаційних моделей вирішення перспективних проблем; оперативного одержання оптимального обсягу інформації в непередбачених і надзвичайних ситуаціях.

Як свідчить аналіз останніх публікацій, проблемам створення інформаційно-аналітичних структур управління приділяється значна увага з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників у різних наукових сферах. У роботах дослідників далекого зарубіжжя К. Паттона й Д. Савицькі, А. Вілдавські, Д. Гупті, Г. Брувера, П. де Леона, Д.Ч. Ліндблома розглядаються важливі аспекти політичного аналізу, в роботах українських і російських учених В.А. Ребкала, С.О. Телешуна, В.Б. Тихомирова, С.Г. Туронока, І.Г. Яковлева вивчаються засади аналітичної діяльності в державному управлінні.

Разом із тим, залишається багато питань, пов'язаних з економічним аналізом та аналітикою в управлінні підприємницькою діяльністю, головне з яких полягає в тому, що не розроблена

концепція підприємницької аналітики, не обґрунтована її структура, функції, напрями розвитку. Проблема загострюється через значну невпорядкованість в аналітичній термінології. Неоднозначно трактуються такі терміни, як «аналіз», «аналітика», «аналітична діяльність», «види аналізу», «аналіз економіки», «економічний аналіз» та ін. Це стримує впровадження аналітики в практику управління суб'єктами підприємницької діяльності, а отже, знижує його ефективність, призводить до прийняття необґрунтованих рішень, за які підприємствам доводиться розраховуватися значними матеріальними й моральними втратами.

Мета статті полягає у розкритті особливостей понять «аналіз» та «аналітика» в термінології економічної науки, у розробці концептуальних основ економічної аналітики в управлінні підприємницькою діяльністю, у формуванні нового підходу до аналітичного забезпечення управління економікою підприємства.

Насамперед варто зазначити, що під концептуальними основами автор розуміє деякий теоретичний комплекс, що дає змогу пояснити природу аналітики за допомогою побудови її моделі. Він містить у собі теоретичний концепт, структурно-функціональне подання аналітики й осмислення тенденцій її розвитку. Важливим аспектом цих основ є обґрунтування особливостей економічної аналітики порівняно з іншими її різновидами. Це й визначає основні завдання статті.

Вирішення цих завдань пов'язане із низкою труднощів. У сфері економічної аналітики ще не склалася критична маса дослідницького матеріалу, яка б дала змогу за допомогою простого синтезу сформувати її концептуальне бачення. Безсумнівними перешкодами на шляху узагальнень є обмеженість і закритість емпіричного матеріалу, в ролі якого виступають характеристики різних аспектів діяльності аналітичних інституцій.

Немаловажне й те, що сам термін «економічна аналітика» ще не закріпився в реальному житті. Досить часто використовується некоректний термін «економічний аналіз діяльності підприємства», що виявляється дуже вузьким терміном, який не відображає всього різноманіття аналітичної діяльності в управлінні як інтегральному виді діяльності. Справа в тому, що в економічному аналізі діяльності підприємства об'єктом дослідження є лише причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами і процесами, тоді як економічна аналітика розглядає ширший комплекс проблем, пов'язаних з соціологією управління підприємством.

Значення аналізу в науці було обґрунтоване Аристотелем, Р. Декартом. Видатний англійський філософ Б. Рассел вважав аналіз

основним джерелом наукового прогресу як методу наукового пізнання, що дає змогу виділити й вивчити вихідні складові об'єкта.

Аналіз містить у собі кілька найважливіших операцій [1, с. 205]:

1. Розчленовування й диференціація змісту об'єкта, які можуть проводитися як емпіричним шляхом за допомогою застосування спостереження, так і подумки, із застосуванням методів класифікації складових об'єкта. У процесі розчленовування й диференціації залишаються відкритими такі важливі питання: по-перше, чи можна вважати спостережувані структурні одиниці, стани, зв'язки найбільш простими, далі нерозкладаними клітинками досліджуваних об'єктів; по-друге, чи всі важливі характеристики, що визначають поведження досліджуваних об'єктів, виділені, враховані й вивчені у спостереженні; по-третє, наскільки значимі ті розбіжності між виділеними характеристиками, які тут покладені в основу їхньої класифікації. Відповіді на ці питання вимагають наступної операції.

2. Постулювання, обґрунтування здійсненого розкладання об'єкта на його складові. При цьому звертається увага на рівень розчленовування, ступінь елементарності виділених одиниць.

3. Синтез отриманих частин об'єкта в новий цілісний об'єкт і виявлення адекватності нового й старого об'єктів. Якщо вони не адекватні, то процедура розчленовування об'єкта на складові розпочинається спочатку. Якщо об'єкти виявляються адекватними, то дослідження триває далі.

4. Послідовне виділення досліджуваних характеристик та їхнє вивчення.

5. Реконструкція, синтез отриманих істин у ціле, що дає змогу одержати знання про той об'єкт, що піддавався аналітичній декомпозиції.

Осмислення методу аналізу дає змогу зробити такі висновки про його сутність. По-перше, він принципово неможливий без включення в його алгоритм синтезу. По суті, це процедура синтезу, включеного «в тіло» аналітичного методу. Вона являє собою відновлення, виявлення й розкриття того загального, що пов'язує частини в єдине ціле [2, с. 166].

По-друге, аналіз принципово неможливий без використання, інтеграції в його процес інших емпіричних і теоретичних методів пізнання: спостереження, порівняння, експерименту, класифікації. Процес насичення аналізу іншими методами наукового пізнання є найважливішою методологічною закономірністю його розвитку.

Найбільш розвинутою суб'єктною формою аналізу виступають аналітичні організації, центри, «фабрики думки». Як пише

американський дослідник П. Діксон: «Вони не створюють майже нічого речовинного, крім паперів. Головний їхній продукт — це теоретичні вишукування, звичайно вбрані у форму звітів або досліджень, що являють собою варіанти різних заходів, оцінки, проекти, теорії, рекомендації, попередження, перспективні плани, статистичні зведення, прогнози, описи методів, тести, аналізи або просто нові ідеї» [3, с. 42].

За твердженням М.А. Ожевана, аналіз є концептуалізацією найсильніших посилянь, постулатів, гіпотез виняткової пояснювальної сили у будь-якій науці, а саме це нормативний підхід до осмислення соціальної реальності, сходження від абстрактного до конкретного або ж дедуктивне розгортання ядра деякої моделі або понятійної схеми у мережу дедалі конкретніших понять. У прикінцевому підсумку вони дозволяють дійти конкретики вищого ступеню, за умов якої стає можливою інтерпретація теоретичної моделі в термінах емпіричної реальності, — саме тої, яка актуально чи потенційно може стати об'єктом керування чи управління (опосередкованого керування) [4, с.157].

Узагальнюючи вищенаведені положення, можна стверджувати, що поняття аналізу підприємницької діяльності полягатиме у формуванні суб'єктивних оціночних уявлень про те, якою господарська діяльність повинна бути та завжди буде пов'язане з обґрунтуванням, підготовкою управлінського рішення на рівні інтелектуальних зусиль управлінця, що реалізуються шляхом абстрактної інтерпретації теоретичної моделі управління підприємством.

Обґрунтування управлінської проблеми на підприємстві припускає виявлення її причин, характеру, груп інтересів, а також цілей і засобів їхнього досягнення. Далі йде переведення практичної проблеми в ранг гносеологічної, що відображає практичну проблему, але виражається в елементах знання. Після цього відбувається дослідження пізнавальної проблеми. Тому пропонується виділити шість складових аналізу підприємницької діяльності:

1) моніторинг внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, аналіз інформації про можливі проблеми;

2) аналіз проблемної ситуації, визначення змісту, масштабів, ступеня гостроти і структури управлінської проблеми, причин її виникнення;

3) аналіз управлінської стратегії, цілей і завдань підприємства, тактики їх реалізації, формулювання цілей рішення проблеми;

4) обґрунтування стратегії рішення проблеми, аналіз області допустимих значень змінних факторів, дослідження варіантів управлінських дій;

5) кластеризація інформації щодо конкретної проблеми за пріоритетними критеріями (рейтинги, індекси) відповідно до поставлених цілей, оцінка рангу управлінського рішення;

6) визначення вимог до рішення, аналіз критеріїв ефективності та обмежень в управлінських діях.

Аналітика — це описовий підхід до розуміння явищ та процесів. Інакше кажучи, він є лише описом реальності в предметних термінах самої ж реальності. Це добір, первинна класифікація та систематизація фактів з метою:

— підведення їх під одну або кілька з існуючих теоретичних моделей;

— створення на засадах індуктивного узагальнення нових теоретичних моделей.

За найпростішого підходу аналітику можна розглядати як деяку єдність пізнавально-практичного проблемного поля і аналітичних методів одержання знання. У цьому сенсі аналітика являє собою спосіб одержання знання про практичні проблеми, з якими стикається управління, і шляхи їх вирішення за допомогою застосування аналітичних методів.

За такого підходу сутність аналітики виражається у двох площинах: проблемній, що характеризує проблемне поле управління, і методологічній, що відображає інструментарій одержання знання про проблеми і шляхи їх вирішення.

Підприємницьку аналітику варто розглядати як процес розробки практичної господарської проблеми на підприємстві, що являє собою у загальному плані відсутність можливостей у задоволенні деякої актуальної потреби. Без вирішення цієї проблеми неможливе успішне здійснення управління суб'єктом підприємницької діяльності.

До найважливіших економічних завдань підприємства, які вирішуються за допомогою підприємницької аналітики, слід віднести:

— по-перше, розчленування поставленого завдання на підзадачі, побудова моделей і проведення математичних розрахунків, визначення можливих варіантів рішення кожної підзадачі та їх генерування;

— по-друге, інтелектуальне забезпечення оцінювання альтернативних варіантів, які максимально відповідають вимогам рішення;

— по-третє, аналіз ефективності варіантів рішення, оцінка впливу некерованих параметрів та вибір оптимальної альтернативи.

Таким чином, аналітики у сфері господарської діяльності повинні зосереджувати увагу на різних фазах процесу реалізації об-

лікової політики підприємства, а також можуть працювати над різними етапами формування облікової політики, її впровадження та оцінювання.

Слід відмітити, що аналітика містить у собі систему цінностей, норм, які забезпечують її ціннісно-нормативний супровід. Цінності істотно відрізняють економічну аналітику від наукового аналізу економічних явищ і процесів. Науковий аналіз базується на принципі об'єктивності, а економічна аналітика на підприємстві підпорядкована національним інтересам. При цьому добре, якщо ці інтереси збігаються з об'єктивними закономірностями розвитку суспільства й держави. Тоді наукова об'єктивність визначає національні інтереси.

Однак можуть бути й такі ситуації, коли такого збігу немає. Тому принцип об'єктивності може не збігатися з принципом національних інтересів. Водночас аналітична діяльність на підприємстві повинна задовольняти нормам і стандартам дослідницької діяльності. Завдання аналітика полягає не в діях усупереч об'єктивним закономірностям, а в пошуку об'єктивної обумовленості національних інтересів. В іншому випадку держава буде приреченою на такі труднощі, які можуть забезпечити втрату економічної незалежності.

Подальший розвиток економічної аналітики неминуче приводить до оформлення в ній організаційного аспекту, що означає перетворення аналітичної діяльності в об'єкт організації і управління. У зв'язку із цим під економічною аналітикою варто розуміти задовольняючу деяким цінностям і стандартам діяльність інформаційно-аналітичної служби підприємства або окремих осіб щодо одержання знання про практичні проблеми, з якими стикається управління підприємством, і шляхи їх вирішення за допомогою застосування аналітичних прийомів обробки інформації.

Інформаційно-аналітична служба підприємства, активно оперуючи аналітичними прийомами, інформаційними продуктами і послугами, виконує насамперед задачу якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинаючись у цьому плані з науковою (виробництво нового знання) й управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю.

Характер функціонального перетинання (взаємодії) у системі «аналітика—наука—управління» визначає специфіку аналітики. З наукою її поєднує інформаційний спосіб пізнання і наукового аналізу реальності. Разом з тим існують і принципові розходження між аналітикою і наукою. Науковий аналіз покликаний виявляти насамперед фундаментальні, об'єктивні закономірності досліджуваної області, що повторюються, істотні зв'язки об'єктів, узагальнені параметри процесів і т.п.

Організаційний аспект аналітичного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності, спираючись на наукове знання, загальні закономірності, означає оцінку фактів і подій, прогноз їхнього розвитку з врахуванням не тільки узагальнених типових параметрів, але й цілого спектра факторів, що включають суб'єктивно-особистісні випадкові впливи, а також свідомі акції конкуруючих сил, протиборство інтересів, активне втручання соціальних технологій і т.п. [5].

Технологічний аспект аналітичного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності означає, що аналітична діяльність на підприємстві повинна ґрунтуватися на застосуванні технологій розумової діяльності, які базуються на методи аналізу, і технологій роботи з інформацією, що наповнює процес аналізу.

З погляду технологічного аспекту аналітична діяльність і відповідно процес аналітичного забезпечення управління господарською діяльністю підприємства має складатися з таких етапів:

1) розробка програми проведення аналізу, що передбачає досягнення визначеності проблеми, об'єкта, предмета, цілей, завдань, гіпотез та інструментарію аналізу;

2) формування, пошук або укомплектування дослідницького колективу, підготовка його для аналітичної роботи;

3) розробка дослідницьким колективом концепції явища, яке аналізується, що дозволяє пояснити саме явище й можливі його зміни;

4) побудова системи показників і критеріїв, що відображають сутність проблеми, істотні властивості досліджуваного об'єкта. При цьому важливо, щоб показники і критерії їхньої оцінки були сформульовані чітко й однозначно;

5) збирання, систематизація, обробка інформації відповідно до показників і критеріїв аналізу. При цьому застосовуються всілякі методи одержання інформації — від статистики до опитувань;

6) власне аналіз інформації, спрямований на перевірку сформульованих у програмі гіпотез, виявлення причин і закономірностей розвитку об'єкта;

7) вироблення практичних рекомендацій для органів управління підприємством за результатами вирішення виниклої проблеми;

8) складання аналітичних документів за результатами аналізу: звіту, аналітичних записок, прес-релізів та ін.

Кадровий аспект аналітичного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності зводиться до підготовки людей, які будуть професійно займатися переробкою інформації, підготовкою і впровадженням інтелектуальних продуктів. Кон-

цептуальний підхід до навчання та розвитку персоналу, що забезпечує інформаційно-методичну підтримку прийняття управлінських рішень у відповідності з прийнятою стратегією розвитку підприємства, запропоновано Р. Капланом та Д. Нортоном [6].

З погляду кадрового аспекту процес аналітичного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності має складатися з таких етапів:

1) оцінка можливостей персоналу аналітичної служби (кадрової ситуації на підприємстві), що потребує розрахунку показника задоволеності аналітиків обліковою роботою. Оцінка ступеню задоволеності персоналу аналітичної служби здійснюється шляхом опитування;

2) оцінка потенціалу персоналу аналітичної служби на основі розрахунку показника стратегічного перенавчання персоналу облікових служб, який розраховується як відношення працівників, перепідготовлених для аналітичної діяльності до загальної чисельності спеціалістів; показника стратегічної поінформованості персоналу, який розраховується як відношення обсягу доступної для аналізу інформації до обсягу потрібної інформації і показує частку необхідних даних, отриманих у режимі реального часу за зворотнім зв'язком;

3) оцінка мотивації персоналу аналітичної служби підприємства, що передбачає розрахунок показника кількості пропозицій на одного аналітика, показника якості та швидкості впровадження пропозицій окремим аналітиком, показників відповідності особистих цілей аналітиків корпоративним, показників роботи у команді.

Опрацьований матеріал дає змогу зробити такі висновки та узагальнення. Реалізація процесу аналітичного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності здійснюється, насамперед, за допомогою застосування методів пізнавальної діяльності, кожний з яких являє собою сукупність конкретних принципів, правил, прийомів і алгоритмів аналітичної діяльності, що склалися в деяку систему в процесі застосування людьми. Значна частина аналітичних прийомів являють собою творчі аналітичні процедури, які мобілізують не тільки усвідомлюване дослідником знання, а й неусвідомлене, інтуїтивне, можливості якого значно перевершують механізми усвідомлюваної інтелектуальної діяльності.

Разом із тим аналітичне забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності — це робота з інформацією за допомогою прийомів, які можна класифікувати у три групи: методи пошуку і вибору інформації в базах і накопичувачах інформації; методи одержання інформації на основі використання життєвого і професійного досвіду; методи спеціальних досліджень.

Література

1. Материалистическая диалектика: В 5 т. — Т.2.: Субъективная диалектика / Под общ. ред. Ф.В.Константинова и В.Г.Маратова; Отв. ред. В. Г. Иванов. — М.: Мысль, 1982. — 285 с.

2. Ушаков Е.В. Введение в философию и методологию науки: Учебник. — М.: Изд-во «Экзамен», 2005. — 528 с.

3. Диксон П. Фабрики мысли. — М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. — 505 с.

4. Ожеван М.А. Аналітика як розв'язання суперечностей між описовим фактографізмом та концептуальністю // Вісник Харківського державного університету. Випуск 6. (Постмодернізм в філософії науки і філософії культури). — Харьков, 2007. — С. 145–149.

5. Деягин М. Информационная революция, глобализация и кризис мировой экономики // Українська мережа інформаційного суспільства. — 2001. — № 3. — С. 58–62.

6. Каплан Р., Нортон Д. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. — М.: Олимп-Бизнес, 2003. — 214 с.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2010 р.

УДК 657.471.1.011.27

Р. Р. Дутчак,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ХХІ СТ.

Дана стаття присвячена питанням удосконалення теорії управління витратами підприємств. У статті розглянуто основні аспекти розвитку ринкової економіки в ХХІ ст. Визначено недоліки теорії управління витратами. Автором запропоновано концептуальний підхід підвищення ефективності управління витратами підприємств у ринковому середовищі ХХІ ст.

Ключові слова: система управління витратами, управлінський облік, управлінський контроль, якість проектування, якість виробництва.

Данная статья посвящена вопросам усовершенствования теории управления расходами предприятий. В статье рассмотрены основные аспекты развития рыночной экономики в ХХІ ст. Определены недостатки теории управления расходами. Автором предложен концептуальный подход повышения эффективности управления расходами предприятия в рыночной среде ХХІ ст.

Ключевые слова: система управления расходами, управленческий учет, управленческий контроль, качество проектирования, качество производства.